

กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

รายงาน

การเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์

WEEKLY EPIDEMIOLOGICAL SURVEILLANCE REPORT

- กรอบแนวความคิดของการวิจัย

(Conceptual scheme หรือ Conceptual framework)

62

สาระสำคัญในฉบับ

Highlight

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

(Conceptual scheme หรือ Conceptual framework)

ทีมงานที่รับผิดชอบในการจัดการกับปัญหาสาธารณสุข จะต้องมีความชัดเจน
องค์ประกอบของการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถสื่อความหมายในการ
วางแผนและปฏิบัติงานกับผู้ร่วมทีม และองค์กรอื่นๆ ภายนอกได้ชัดเจน ถูกต้อง กรอบแนวความคิด
ของการแก้ไขปัญหา หรือของงานวิจัยสาธารณสุขจึงเป็นสิ่งสำคัญและทีมงานจะต้องร่วมกัน
กำหนดขึ้นให้ได้ ก่อนที่จะเริ่มลงมือทำงาน บทความวิชาการฉบับนี้ เป็นการรวบรวมเอกสาร
วิชาการต่างๆ และผู้เขียนได้สรุปสาระสำคัญที่เหมาะสมกับการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ
งาน

กรอบแนวความคิดของการวิจัย (Conceptual scheme หรือ Conceptual framework)

กรอบแนวความคิดของการวิจัย หมายถึง แนวความคิดของผู้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เป็นข้อสมมติฐานในการศึกษาและวิจัยแต่ละครั้ง

กรอบแนวความคิดมีความหมายครอบคลุมการระบุลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร กรอบแนวความคิดที่ระบุว่า มีตัวแปรอะไรบ้าง และตัวแปรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งมีความสำคัญมาก การระบุแนวความคิดจึงเป็นการช่วยให้นักวิจัยเอง และผู้อื่นได้ทราบว่าผู้วิจัยมีแนวคิดอย่างไรเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการศึกษา และคิดว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร ในรูปแบบใด และทิศทางใด

กรอบแนวความคิด มีลักษณะที่สำคัญคือ การมีพื้นฐานเชิงทฤษฎี กล่าวคือ ตัวแปรแต่ละตัวที่จะเลือกเข้ามศึกษา จะต้องมีความพื้นฐานทางทฤษฎีว่ามีความสัมพันธ์ หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษา มิใช่แต่เป็นการสุ่มเลือกตามยถากรรม พื้นฐานทางทฤษฎีของกรอบแนวความคิดหมายความว่า เรื่องที่ศึกษามีทฤษฎีต่างๆ ที่จะพยายามอธิบายถึงลักษณะอะไรบางอย่างที่สำคัญๆ ของปรากฏการณ์ ตัวแปรสำคัญอะไรบางอย่างที่อธิบายการเกิดขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ ตัวแปรต่างๆ ที่เลือกมาจากทฤษฎีเหล่านี้ ถือได้ว่าเลือกโดยมีพื้นฐานทางทฤษฎี

ทำไม่ตัวแปรต่างๆ ในกรอบแนวความคิดจึงต้องมีพื้นฐานทางทฤษฎี การมีตัวแปรในกรอบแนวความคิดที่มีพื้นฐานทางทฤษฎี จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ที่มีอยู่แล้วให้ถูกต้องสมบูรณ์มากขึ้น เพราะจะได้ทดสอบทฤษฎีที่ระบุถึงตัวแปรนั้นๆ ว่าถูกต้องหรือไม่ หรือมีเงื่อนไขอะไรบ้าง

ที่มาของกรอบแนวความคิดในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยไม่ว่าจะเป็นในเชิงพรรณนาหรือเชิงอธิบายจำเป็นต้องมีกรอบแนวความคิด ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าจะได้กรอบแนวความคิดมาได้อย่างไร

กรอบแนวความคิดมีที่มาอยู่ 3 แหล่งด้วยกันคือ

1. ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. แนวคิดของผู้วิจัยหลังจากทบทวนผลงานและทฤษฎีต่างๆ แล้ว

1. ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ความรู้หรือข้อสมมติฐานที่ได้มีการทดสอบความถูกต้องมาแล้วถึงระดับหนึ่ง การศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนอกจากจะชี้ให้เห็นว่าตัวแปรใดสำคัญ และมีความสัมพันธ์กันอย่างไรแล้ว ยังทำให้กรอบแนวความคิดของการวิจัยอยู่บนพื้นฐานที่มีแนวทางที่ชัดเจนและมีเหตุผล

2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หมายถึง งานวิจัยที่ผู้อื่นได้ทำมาแล้วในอดีตที่มีประเด็นตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา หรือมีเนื้อหาสาระพาดพิงประเด็น หรือมีตัวแปรบางตัวที่ต้องการศึกษารวมอยู่ด้วย

3. แนวคิดของผู้วิจัยเอง นอกจากการศึกษาผลงานวิจัยและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว กรอบแนวความคิดของผู้ที่จะวิจัยยังจะได้มาจากความคิดและประสบการณ์ของผู้ที่จะวิจัยเอง เกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการศึกษา

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

(ต่อจากหน้า 62)

หลักในการเลือกกรอบแนวความคิดในการวิจัย

หลักในการเลือกกรอบแนวความคิดมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการคือ

1. ความตรงประเด็น
2. ความง่ายและไม่สลับซับซ้อน
3. ความสอดคล้องกับความสนใจ
4. ความมีประโยชน์เชิงนโยบาย

1. ความตรงประเด็น ในด้านเนื้อหาสาระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านตัวแปรอิสระหรือตัวแปรที่ไว้ควบคุม ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษา ในกรณีที่มีแนวความคิดหลายๆ แนวที่ตรงกับหัวข้อเรื่องที่ต้องการจะศึกษา ผู้ที่จะวิจัยควรเลือกแนวความคิดที่ตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษาให้มากที่สุด และหากไม่อาจตัดสินใจเลือกแนวความคิดใดได้จากหลายๆ แนวที่ตรงประเด็น ผู้ที่ทำการวิจัยจะต้องใช้หลักเกณฑ์อื่น ประกอบ หรือกำหนดแนวความคิดของคนขึ้นมา โดยการผสมผสานแนวความคิดต่างๆ ที่มีอยู่แล้วเข้าด้วยกัน

2. ความง่ายและไม่สลับซับซ้อน ควรเป็นกรอบแนวความคิดที่ง่ายแก่การเข้าใจ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ถ้าหากมีทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นกรอบแนวความคิดหลายทฤษฎี ผู้ที่จะทำการวิจัยควรเลือกทฤษฎีที่ง่ายที่สุด ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาได้พอๆ กัน ความง่ายของทฤษฎีได้จากจำนวนตัวแปร และรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ทฤษฎีที่ง่ายมีจำนวนตัวแปรน้อยกว่าทฤษฎีที่ยากกว่า และรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีอยู่ในทฤษฎีที่ง่ายกว่า จะสลับซับซ้อนน้อยกว่าทฤษฎีที่ยากกว่า

3. ความสอดคล้องกับความสนใจ กรอบแนวความคิดที่จะเลือกใช้ ควรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับตัวแปร หรือความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้ที่จะทำการวิจัย

4. ความมีประโยชน์เชิงนโยบาย การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ หรือทางสาธารณสุขจะต้องเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์ทางด้านนโยบายหรือการพัฒนาสาธารณสุขตามแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 7 กรอบแนวความคิดที่จะใช้ในการวิจัยจึงควรสะท้อนลักษณะของพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์หรือทางสาธารณสุข โดยมีเนื้อหาสาระที่เป็น ประโยชน์ต่อนโยบายหรือการพัฒนาทางสาธารณสุข ผู้ที่จะทำการวิจัยจึงควรเลือกกรอบแนวความคิดที่มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือทางสาธารณสุขที่เห็นเป็นรูปธรรม

ประโยชน์ของการเลือกกรอบแนวความคิดในการวิจัย

กรอบแนวความคิดที่ผู้จะทำการวิจัยเลือกมีประโยชน์ต่อการวิจัยในขั้นต่อไป มากมาย เช่น

1. ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ขั้นการออกแบบการวิจัย

3. ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล

4. ขั้นการตีความหมายผลที่ได้จากการวิเคราะห์

1. ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากกรอบแนวความคิดในการวิจัยที่เลือกได้ จะชี้ให้เห็นถึงทิศทางของการวิจัย ประเภทของตัวแปร และรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผู้จะทำการวิจัยตามกรอบแนวความคิดจะทราบได้ทันทีว่าจะต้องเก็บข้อมูลหรือตัวแปรอะไรบ้าง

ไม่มี,

การทราบถึงตัวแปรหรือข้อมูลที่จะต้องเก็บจะช่วยให้ผู้ที่ทำการวิจัยเลือกวิธีการที่จะใช้เก็บข้อมูล เช่น จะใช้การสังเกต จะใช้การส่งแบบสอบถาม หรือจะใช้การสัมภาษณ์รายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม หรือวิธีอื่นใด แต่ละวิธีการเก็บข้อมูลจะได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องหรือความเชื่อถือได้ไม่เหมือนกัน ดังนั้น กรอบแนวความคิดจึงมีประโยชน์ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. ขั้นตอนการออกแบบการวิจัย กรอบแนวความคิดในการวิจัยมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกแบบการวิจัย ทั้งนี้เพราะแบบของการวิจัยเกี่ยวข้องกับการวัดตัวแปรตามและตัวแปรอิสระหลักของโครงการวิจัย ตัวแปรต่างๆ ที่อยู่ในกรอบของการวิจัยแต่ละแนว มีความต้องการแตกต่างกันทางด้านการวัด และการออกแบบการวิจัย ตัวแปรบางตัวอาจต้องอาศัยการทดลองในการเก็บข้อมูล บางตัวอาจต้องการการเก็บข้อมูลสองรอบหรือมากกว่านั้น ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับแบบของการวิจัยและการวัดตัวแปร

3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล กรอบของแนวความคิดที่เลือกมาได้ จะชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลว่าควรวิเคราะห์แบบใด เพราะกรอบแนวความคิดระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร รวมทั้งรูปแบบของการเสนอความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรไว้ค่อนข้างชัดเจน ซึ่งรูปแบบของการเสนอความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร จะระบุว่าเทคนิคของการวิเคราะห์ควรเป็นวิธีใด

กรอบแนวความคิดที่เลือกได้และวิธีการเสนอมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับขั้นตอนของการวิเคราะห์ ช่วยชี้ให้ผู้ที่จะทำการวิจัยทราบว่าควรใช้การวิเคราะห์วิธีใด

4. ขั้นตอนการตีความหมาย หลังจากที่ได้ใช้วิธีการทางสถิติวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะต้องทำการตีความหมายผลที่ได้จากการวิเคราะห์ กรอบแนวความคิดจะให้เนื้อหาสาระและเหตุผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ความสอดคล้องระหว่างกรอบแนวความคิดและผลที่ได้จากการวิเคราะห์ จะทำให้การตีความหมายเป็นไปได้อย่างราบรื่น โดยการอาศัยเนื้อหาสาระของกรอบแนวความคิดเป็นหลัก แต่หากเกิดความไม่สอดคล้องกันระหว่างกรอบแนวความคิดและผลที่ได้จากการวิเคราะห์ จะเกิดปัญหาในการตีความหมายผลที่ได้ ผู้วิจัยจะต้องมองหาเหตุผลอื่นมาเสริมผลที่ได้จากการวิเคราะห์

กรอบแนวความคิดในการวิจัยแตกต่างจากขอบเขตการวิจัยอย่างไร

กรอบแนวความคิดในการวิจัย หมายถึง แนวความคิดของผู้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เป็นข้อสมมติฐานในการศึกษาและวิจัยแต่ละครั้ง

ขอบเขตของการวิจัย หมายถึง ประเด็นต่างๆ ที่ผู้ที่จะทำการวิจัยต้องการจะศึกษา รวมทั้งขอบข่ายของประชากรที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา และตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ข้อแตกต่างของกรอบแนวความคิดในการวิจัยกับขอบเขตของการวิจัย คือ กรอบแนวความคิดในการวิจัยเป็นการระบุแนวความคิดของผู้วิจัยเกี่ยวกับตัวแปร และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เป็นข้อสมมติฐานในการศึกษาและวิจัยแต่ละครั้ง

สรุปว่า กรอบแนวความคิดจะเน้นเฉพาะเรื่องตัวแปร และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ เท่านั้น ส่วนขอบเขตของการวิจัย จะระบุประเด็นต่างๆ ครอบคลุมหรือละเอียดกว่า กล่าวคือ จะต้องระบุกลุ่มประชากรหรือเป้าหมายของการศึกษาว่าเป็นประชากรกลุ่มไหน อายุเท่าไร ลักษณะประชากรเป็นอย่างไร ระยะเวลาในการวิจัยต้องระบุว่าช่วงเวลาไหน เดือนไหน ปีไหน

รวมทั้งการระบุตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งอาจจะมีทั้งตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ด้วย สรุปว่า ขอบเขตของการวิจัยจะต้องระบุว่าการศึกษาวินิจฉัยนั้นๆ ศึกษาหรือวิจัยกับใคร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร

ความแตกต่างของคำว่า "กฎ" "ทฤษฎี" "สมมติฐาน" และ "กรอบแนวความคิด"

กฎ : คือข้อความที่อธิบายปรากฏการณ์ที่ได้ทดสอบแล้วว่า มีความถูกต้องเป็นจริงเสมอ โดยไม่มีข้อยกเว้น

ทฤษฎี : ไม่ใช่สมมติฐานการคาดคะเนหรือการเดา แต่เป็นสิ่งที่ได้มีการพิสูจน์มาบ้างแล้ว เป็นคำอธิบายที่ได้จากการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่มีความน่าจะเป็นไปมาก

ทฤษฎีจึงเป็นสิ่งที่ช่วยชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์นั้น มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นหรือปรากฏการณ์อื่นใดและอย่างไร

หรือ : คือข้อความชุดหนึ่งที่เชื่อมโยงกันอย่างมีเหตุผล และสามารถทดสอบความถูกต้องได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์

สมมติฐาน : เป็นเพียงข้อความที่ระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอย่างน้อย 2 ตัว ที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีความสัมพันธ์กัน

กรอบแนวความคิด : หมายถึง ความคิดเห็นของผู้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาหรือกำหนดขอบเขตการศึกษาของตน

กรอบแนวความคิดต่างจากข้อสมมติฐานคือ

กรอบแนวความคิดที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น อาจแตกแยกเป็นข้อสมมติฐานได้หลายข้อ เพราะกรอบแนวคิดนั้นประกอบด้วยข้อสมมติฐานต่างๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

ข้อสมมติฐานโดยทั่วไป ระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว เพื่อการทดสอบ อย่างไรก็ตามในการทดสอบความถูกต้องของข้อสมมติฐานแต่ละข้อ จะต้องมีการควบคุมตัวแปรอื่นอีกหลายตัวได้

เอกสารอ้างอิง

1. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ถัดดาวลัย รอดมณี, ไพฑูรย์ ภักดี, ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ หน้า 35-50, 383-406.

2. A guide for the health science professional, Introduction to research. p 27.

3. Rampai, Research methodology. Hand out for MPH. (International) Students course. p.12-14.

โดย :

นางอนงค์ นุชชมภู กลุ่มงาน NCD กองระบาดวิทยา

นายแพทย์วิฑูรย์ พูลเจริญ ผู้อำนวยการกองระบาดวิทยา

แพทย์หญิงชไมพันธุ์ สันติกาญจน์ หัวหน้ากลุ่มงาน NCD กองระบาดวิทยา

#####